

„FIATAL AKADÉMIÁK” – A FIATAL KUTATÓK RÉSZVÉTELE A TUDOMÁNPOLITIKÁBAN

“YOUNG ACADEMIES”: THE PARTICIPATION OF EARLY-CAREER RESEARCHERS IN SCIENCE POLICY

Solymosi Katalin

PhD, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest
katalin.solymosi@ttk.elte.hu

ÖSSZEFOGLALÁS

A 2000-es évek eleje óta egyre nagyobb az igény a fiatal- és középgenerációs kutatók és a teljes tudományos közösség részéről is arra, hogy a tudomáspolitikai döntéshozatalba és szakpolitikai tanácsadásba a fiatalabb nemzedék is bekapcsolódjon. Ebben a tanulmányban röviden bemutatjuk a vonatkozó főbb nemzetközi szervezeteket és trendeket, valamint, hogy miért előnyös, ha a fiatal kutatói generáció is képviselheti véleményét ezeken a területeken.

ABSTRACT

Since the early 2000s, there has been a growing demand from early- and mid-career researchers as well as from the scientific community as a whole to involve the younger generation in science policy-making and policy advice. This paper briefly outlines the leading international organizations and trends, and addresses why it is beneficial to have the views of the young generation of researchers represented in these areas.

Kulcsszavak: érdekképviselő, fiatal kutatói akadémiák, szakpolitikai tanácsadás, tudomáspolitikai politika

Keywords: advocacy, young academies, policy advice, science policy

BEVEZETÉS

A kutatói életpálya nehézségei és bizonytalanságai miatt a fiatalabb generációkban régóta megfogalmazódott az igény a speciális élethelyzetükhöz (például: határozott idejű szerződésekkel történő foglalkoztatás, családalapítási és kisgyermekes időszak) kapcsolódó hatékonyabb érdekképviselőre, valamint a hálózatépítésre, mentorálásra és a társadalom felé történő ismeretterjesztés előmozdítására.

Ehhez kapcsolódóan Németországban alakult meg 2000-ben az első „fiatal akadémia” (a Die Junge Akademie és a hasonló szervezetek az angol szakirodalomban általánosan *young academy*ként szerepelnek). Azóta összesen nagyjából hatvanöt hasonló nemzeti szervezetet hoztak létre, továbbá létrejöttek fiatal kutatókat tömörítő, és a nemzeti fiatal akadémiaiktól független tagsággal és tagválasztási eljárással rendelkező nemzetközi szervezetek is (URL1). Utóbbiak közül a legismertebbek a Global Young Academy (GYA) és a Young Academy of Europe (YAE), amelyek globális és európai szinten kapcsolódnak be a tudománypolitikába, és fogalmazznak meg észrevételeket és ajánlásokat a döntéshozók felé például a kutatói életpályával vagy a kutatásértékelés reformjával kapcsolatban.

A nemzeti fiatal akadémiaik általában kapcsolódnak az adott ország tudományos akadémijához. Az is előfordul, hogy ha egy országban az eltérő tudományterületek tagjai eltérő akadémiaikba szerveződnek (például Dániában), akkor ezekhez kapcsolódóan több ilyen független szervezet is létrejön (URL2).

Egyes intézményekben, elsősorban a holland és svéd egyetemeken belül is létrejöttek fiatal kutatói akadémiaik, melyek általában a 40–45 év alatti, doktori fokozatukat jellemzően 10–12 évnél nem régebben megszerzett kutatók közösségeit építik és képviselik az adott munkahelyen.

Szintén jellemző trend, hogy az egyes szakterületek hazai és nemzetközi tudományos szervezetein és társaságain belül is létrejönnek vagy megerősödnek az ifjúsági tagozatok, ami jelzi, hogy sokan felismerték a fiatal kutatók bevonásának, és így a tudományos és tudománypolitikai utánpótlás nevelésének fontosságát.

A FIATAL AKADÉMIÁK CÉLJAI ÉS LEHETŐSÉGEI

A fiatal akadémiaik céljai gyakran átfedésben vannak az intézmények és a nemzeti akadémiaik törekvéseivel: ide tartozik a tudományos ismeretterjesztés elősegítése, a kutatói életpálya iránti érdeklődés felkeltése, a tudományos tartalmakhoz való nyílt hozzáférés (open science) előmozdítása, a hálózatépítés, a tudománypolitikai és tudományos szaktanácsadási tevékenységekbe való bekapcsolódás, a mentorálás és érdekképviselés, és ezekhez kapcsolódóan a pályán jelentkező méltánytalan egyenlőtlenségek enyhítésének szándéka (Bálint et al., 2021). A fiatal akadémiaik tagválasztási folyamatai sokfélék, bizonyos esetekben a senior akadémia választja tagjaikat, máskor alulról szerveződően jönnek létre, mint a Magyar Tudományos Akadémia (MTA) köztestületén belül szerveződött Fiatal Kutatók Akadémiája (FKA) is.

A szervezetek működése szempontjából kulcsfontosságú, hogy tagjaik elkötelezettek legyenek a közösségért végzett szolgálat iránt, tudományos kiválóságuk pedig biztosítsa a szervezet hitelességét. Fontos hangsúlyozni, hogy a tagok a korlátozott tagsági időszak (jellemzően öt év) alatt vállalják, hogy kutatói, oktatói

és magánéleti feladataik mellett társadalmi munkában, önálló motiváció által vezérelve tevékenykednek a korosztályuk képviselőiért. A szervezetek hatékonyságát, láthatóságát és eredményességét nagyban növeli, ha működésükhöz megfelelő anyagi támogatás is társul (a szenior akadémiától, esetleg a kormányzattól vagy magánalapítványoktól), illetve az is, ha tevékenységüket hivatásos adminisztratív személyzet is segíti. Kiváló példa az MTA korábbi és jelenlegi vezetése, mely az FKA-t anyagi és adminisztratív szempontból is támogatja, ugyanakkor biztosítja a szervezet tagválasztási folyamatának és működésének autonómiáját.

MIÉRT JÓ A TUDOMÁNYOS KÖZÖSSÉGNEK A FIATAL KUTATÓK HASONLÓ AKTIVITÁSÁNAK ELŐMOZDÍTÁSA?

Számos esetben evidens, hogy a fiatal kutatók bekapcsolódása a fenti feladatokba a tudományos közösség számára is hasznos. Például a még fiatalabb generációk megszólításában, tudományos gondolkodásának fejlesztésében és a kutatói pálya népszerűsítésében fontosak lehetnek a fiatal kutatói példaképek, valamint az ismeretterjesztésben aktív kutatók, akik a fiatalok által jobban használt közösségi-média-felületeken is jelen vannak.

A fiatal kutatók helyzetének részletes felmérése idő-, forrás- és energiaigényes, ugyanakkor általuk objektíven azonosíthatók a legfontosabb problémák, és adatokkal támaszthatók alá a tudománypolitikai javaslatok a döntéshozók számára. Az FKA tagjai két felmérést is végeztek (URL3; Alpár et al., 2019; Németh et al., 2022), amelyek alapján számos releváns általános és konkrét visszajelzést adtak a hazai tudományos pályázatok kiírói és döntéshozói felé (pl. Alpár et al., 2020; Dékány et al., 2020; Gselmann–Solymosi, 2021). Ennek eredményeként elmondható, hogy mostanra minden hazai ösztöndíj és pályázat korhatárának meghatározásában figyelembe veszik a gyermekgondozási céllal igénybe vett távollétet. A nők, a kisgyermekesek, a támogató intézményi közeg nélküli és hátrányos helyzetű tehetséges kutatók pályán tartása kiemelkedően fontos a hazai tudomány szempontjából is. Ebben nyújthat segítséget az FKA Bolyai és a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal NKFIH_PD Mentorprogramja is (URL4).

Szintén fontos feladatuk a nemzeti fiatal akadémiáknak, hogy a nyílt tudománnyal, az átrendeződő digitális publikációs trendekkel, az Európában zajló kutatásértékelési reformmal (URL5) kapcsolatban folyamatosan tájékoztassák a hazai fiatal kutatói közösséget. Az európai és a világszerte aktív fiatal akadémiák éves találkozókon egyeztetnek, és cserélik ki egymással a jó gyakorlatokat, valamint közös célok mentén működnek együtt egymással és más hasonló szervezetekkel.

A hazai és nemzetközi tudománypolitikai döntési folyamatok mellett az is fontos, hogy a fiatalabb generációk is bekapcsolódjanak a tudománypolitikai szak-

tanácsadásba. Ennek jegyében alapította meg tizennégy nemzeti fiatal akadémia (köztük az FKA), a GYA és a YAE a Fiatal Akadémiák Nemzetközi Tudománypolitikai Tanácsadó Testületét (Young Academies Scientific Advice Structure, YASAS), amely 2022 májusától immár hivatalosan is részévé vált az Európai Bizottság szakpolitikai tanácsadó mechanizmusának, a SAPEA-nak (Science Advice for Policy by European Academies). Utóbbi kapcsán felmerülhet, hogy vajon miért lenne szerepe a tanácsadók életkorának abban, hogy a politikai döntéshozók számára a szakirodalomban rendelkezésre álló tudományos adatok alapján milyen szakmai ajánlásokat fogalmaz meg egy tudományos testület. Noha a rendelkezésre álló adatokra valóban nincs hatása a tanácsadók korának, minden közösség és döntési folyamat szempontjából fontos a teljes kutatói közösség képviselete. Eltérő háttérű, életpasztautú és élethelyzetben lévő kutatók más és más nézőpontot és megfontolandó javaslatokat hozhatnak be a komplex elemzési folyamatba. Minden egyén rendelkezik elfogultságokkal, és ezek a tudattalan előítéletek a legtöbb esetben előttük is rejtve maradnak. A döntési folyamatokból az elfogultság akkor iktatható ki a leghatékonyabban, ha az azokat létrehozó közeg változatos és sokféle (URL6). Ugyanígy megfontolásokból, illetve az intézmények hosszabb távú stratégiai érdekeinek megfontolása miatt is fontos, hogy intézményi szinten is jelentősebb mértékben vonják be a fiatalabb generációkat az infrastrukturális és egyéb fejlesztésekkel kapcsolatos döntési folyamatokba.

MIÉRT JÓ AZ EGYES FIATAL KUTATÓK SZÁMÁRA A RÉSZVÉTEL A FIATAL KUTATÓI MOZGALMAK MUNKÁJÁBAN?

A fentiek azt illusztrálták, hogy a kutatói közösség és a társadalom számára miért előnyös a fiatal kutatók részvétele a tudománypolitikában. Ezek a szervezetek önkéntes munkán alapulnak, melyet jelenleg kevésbé ismernek el. Jogosan merül fel a kérdés, hogy miért éri meg egy fiatal kutatónak az, ha egy ilyen szervezetért dolgozik a saját karrierének építése vagy szabadideje rovására. Néhányan fontosnak tartják, hogy az utánuk jövő generációk számára könnyebb legyen a tudományos pályán való érvényesülés, és azt minden esetben az egyéni kiválóság, ne pedig az egyén életkörülményei (például anyagi, családi helyzete, esetleg munkahelyi mentorálása vagy támogatása) határozzák meg.

A kiváló fiatal kutatókból álló multidiszciplináris közösség és a hozzá kapcsolódó hálózat ugyanakkor rendkívül értékes lehet a kutató számára szakmai téren is. A hasonló gondolkodású szakemberekkel végzett közös munka is inspiráló. Számos dolgot tanulhat a kutató eközben önmagáról, környezetéről, és ezzel a munkával fejlesztheti különböző nem szakmai készségeit is (például a kommunikációs, szervezési, tárgyalási, mentorálási, csapatmunkára vagy vezetésre való képességeit). A fiatal akadémiák tehát a tudománypolitikai utánpótlás nevelésé-

nek is fontos színterei lehetnek. Ennek megfelelően biztatjuk a fiatal kutatókat, hogy kísérjék figyelemmel a nemzetközi fiatal kutatókat képviselő szervezetek tevékenységét, és kapcsolódjanak is be a munkájukba.

IRODALOM

- Alpár Donát – Barnaföldi Gergely Gábor – Dékány Éva et al. (2019): Fiatal kutatók Magyarországon – felmérés a 45 év alatti kutatók helyzetéről. *Magyar Tudomány*, 180, 7, 1064–1077. DOI: 10.1556/2065.180.2019.7.13, https://mersz.hu/dokumentum/matud__557/
- Alpár Donát – Dékány Éva – Kiss Gábor Gyula et al. (2020): Magyarországi kutatási pályázatok és ösztöndíjak fiatal kutatói szemmel. Általános irányelvek és ajánlások a Fiatal Kutatók Akadémiájától. *Magyar Tudomány*, 181, 5, 703–712. DOI: 10.1556/2065.181.2020.5.12, https://mersz.hu/hivatkozas/matud_f41684
- Bálint Erika – Csuka Dorottya – Venglovecz Viktória et al. (2021): Six Reasons to Launch a Young Academy. *Nature*, 594, 599–601. DOI: 10.1038/d41586-021-01682-9, https://www.researchgate.net/publication/352573916_Six_reasons_to_launch_a_Young_Academy
- Dékány Éva – Alpár Donát – Bálint Erika et al. (2020): Fiatal kutatók nehézségei a COVID-19 járvány alatt. *Magyar Tudomány*, 181, 12, 1688–1697. DOI: 10.1556/2065.181.2020.12.13, https://mersz.hu/mod/object.php?objazonosito=matud202012_f52130_il
- Gselmann Eszter – Solymosi Katalin (2021): A felsőoktatás diverzitásának növeléséhez alapvető szemléletváltásra van szükség. *Magyar Tudomány*, 182, 11, 1451–1476. DOI: 10.1556/2065.182.2021.11.6, https://mersz.hu/hivatkozas/matud202111_f67886_pl
- Németh Brigitta – Munkácsy Balázs – Vida Zsófia Viktória et al. (2022): *A fiatalok helyzete az akadémiai pályán. Fiatal Kutatók Kérdőív. Az FKA 2021-ben készült felmérésének eredményei.* Budapest: Fiatal Kutatók Akadémiája, DOI: 10.36820/fka.2022, ISBN 9786156448187, https://mta.hu/data/dokumentumok/egyeb_dokumentumok/2022/FKK2021.pdf

URL1: <https://globalyoungacademy.net/national-young-academies/>

URL2: <https://yatsi.dk/>

URL3: Alpár Donát – Barnaföldi Gergely Gábor – Dékány Éva et al. (2018): *Fiatal kutatók Magyarországon. Felmérés a 45 év alatti kutatók helyzetéről, karrierterveiről, nehézségeiről. Kutatási jelentés.* https://mta.hu/data/dokumentumok/fiatal_kutatok_helyzete_felmeres_eredmeny.pdf

URL4: https://mta.hu/fka/palyazati-felhivas-bolyai-es-nkfi_h_pd-mentorprogramra-112736

URL5: <https://coara.eu/>

URL6: <http://yacadeuro.org/wp-content/uploads/2016/09/UnconsciousBias.pdf>